Kehitysvammaliitto, Linnoitustie 2 B, 02600 ESPOO
www.kehitysvammaliitto.fi | kvl@kvl.fi | p. 09 348 090

Kehitysvammaliiton lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi vammaispalvelulain 2 §:n muuttamisesta

HE 92/2025 vp

Kehitysvammaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Kehitysvammaliiton kohderyhmänä ovat kehitysvammaiset ihmiset ja muut oppimisessa, ymmärtämisessä ja kommunikoinnissa tukea tarvitsevat ihmiset. Liitto edustaa yli 90 jäsenorganisaatiota, jotka toimivat vammaisten ihmisten hyväksi.

Kehitysvammaliitto ei kannata lakiesitystä ja katsoo, että hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vammaispalvelulain 2 §:n muuttamisesta tulee hylätä.

Lakiesitystä on pyritty korjaamaan aiemmasta esityksestä ja Kehitysvammaliitto katsoo, että seuraavat korjausesitykset ovat myönteisiä, mutta eivät kuitenkaan riittäviä:

- Kehitysvammaliitto katsoo, että säännökseen lisätty velvoite huolehtia palveluiden jatkuvuudesta on kannatettava. Kehitysvammaliitto kannattaa esitystä, mutta samalla korostaa, että säännöksen tulkinta ei saa johtaa ikäsyrjintään, jossa esimerkiksi ikääntyessään vammautuneiden mahdollisuus saada erityispalveluja hankaloituisi. Lisäksi Kehitysvammaliitto esittää, että palvelujen jatkuvuuden velvoitetta vahvistetaan muuttamalla säännöstä niin, että jatkuvuuden huomioon ottamisen sijaan viitataan jatkuvuuden turvaamiseen.
- Kehitysvammaliitto pitää tärkeänä, että asiakasprosessissa tulee ottaa huomioon myös sosiaalihuoltolain monialaista yhteistyötä koskeva 41 § velvoite huolehtia siitä, että palvelutarpeen arvioimiseksi, päätösten tekemiseksi ja sosiaalihuollon toteuttamiseksi on käytettävissä henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista. Lakiesityksessä tuodaan esille, että tämän säännöksen merkitys korostuu silloin, kun hyvinvointialueen eri palvelualueet vastaavat yleis- ja erityislain perusteella järjestettävistä palveluista.
- Kehitysvammaliitto näkee tärkeänä, että perusteluissa vahvistettaisiin velvoitetta monialaiseen yhteistyöhön. Perusteluihin tulisi lisätä velvoite siihen, että monialaisessa yhteistyössä tehdään yksilöllinen palvelutarpeen arviointi yhdessä henkilön kanssa häntä kuullen. Tämä on tärkeää yksilöllisessä palvelutarpeen arvioinnissa, jonka merkitystä perustuslakivaliokunta korostaa lausunnossaan (PeVL 44/2025 vp). Vammaisen henkilön oikeusturvan kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että hänen tarpeensa arvioidaan huolellisesti yhdessä hänen kanssaan ja hyödyntämällä tässä riittävää asiantuntemusta.
- Kehitysvammaliitto näkee hyvänä, että lapsuus ja nuoruus ehdotetaan aiemmasta hallituksen esityksestä poiketen jaettavaksi omiksi elämänvaiheikseen, jotta niiden tarpeisiin liittyvä arviointi olisi helpompaa. Lakiesityksessä nuorella tarkoitetaan sosiaalihuoltolain 3 §:ssä tarkoitettua nuorta eli 18–24-vuotiasta henkilöä. Nuoruuden elämänvaihe on kirjoitettu siten, että se voisi tarkoittaa myös alle 18-vuotiaita tai yli 24-vuotiaita. Määrittely on vaikeaa, koska elämänvaihe ei korreloi kronologista ikää. Kehitysvammaliitto suosittelee, että ikämääritelmiä ei käytettäisi lain perusteluissa, koska

Kehitysvammaliitto, Linnoitustie 2 B, 02600 ESPOO
www.kehitysvammaliitto.fi | kvl@kvl.fi | p. 09 348 090

niistä voi muodostua kategorisia normeja lain soveltamiseen, vaikka lakiesityksessä ei tätä tarkoiteta.

Kehitysvammaliiton kantana on, että tehdyt korjaukset lakiesitykseen eivät ole riittäviä. Perusteluina lakiesityksen hylkäämiselle Kehitysvammaliitto esittää:

Elämänvaihe -käsite on edelleen avoin ja tulkinnanvarainen

- Säännökseen on tuotu elämänvaiheen -käsite ja säännöskohtaisissa perusteluissa on kuvattu eri elämänvaiheita ja niihin liittyviä tyypillisiä piirteitä helpottamaan sen arvioimista, onko kyseessä elämänvaiheeseen liittyvä tavanomainen tarve vai vammaisen henkilön toimintarajoitteesta johtuva tarve, johon tulee vastata vammaispalvelulain mukaisin palveluin. Arvio vammaisen henkilön avun ja tuen tarpeen välttämättömyydestä tehtäisiin suhteessa samassa elämänvaiheessa oleviin henkilöihin. Laissa elämänvaiheella tarkoitettaisiin ihmisen yleiseen elämänkulkuun kuuluvaa ajanjaksoa, johon liittyy sille tyypillisiä kehitysvaiheita ja tehtäviä.
- Kehitysvammaliitto katsoo, että elämänvaiheen -käsite on liian tulkinnanvarainen eikä se voi olla perusteena lain ja sopivien palvelujen valintaan. Esimerkiksi kehitysvammaisuus aiheuttaa toimintarajoitteita, jotka vaikuttavat lapsuudesta vanhuuteen ja tarve vammaispalveluille säilyy kaikissa elämänvaiheissa. Kehitysvammaisen henkilön tarpeisiin saada vammaispalveluja vaikuttaa ensisijaisesti vamman aiheuttamien toimintarajoitteiden laajuus ja yksilöllinen elämäntilanne.
- Elämänvaihekäsitteen sijaan Kehitysvammaliitto esittää, että erityispalveluiden tarvetta tulisi konkretisoida huomioimalla vahvemmin erilaiset toimintarajoitteet, jotka vaikuttavat ihmisen toimintakykyyn yksilöllisesti. Elämänvaiheen sijaan tarpeita tulisi arvioida suhteessa toimintarajoitteisiin ja niiden kompensointiin suhteessa osallisuuden, itsenäisen elämän ja itsemääräämisen toteutumisen mahdollistamiseen.

Lain tarkoituspykälää tulisi edelleen vahvistaa suhteessa lain soveltamiseen

- Säännökseen ehdotetaan lisättäväksi perustuslakivaliokunnan suosituksesta (PeVL 44/2024 vp) viittaus lain tarkoituspykälään. Viittaus velvoittaisi ottamaan lain tarkoituksen huomioon arvioitaessa eri elämänvaiheissa olevien vammaisten henkilöiden oikeutta saada vammaispalveluita. Elämänvaiheita koskevassa säännöksessä ei ole toistettu lain 1 §:ään sisältyvän tarkoitussäännöksen sisältöä, vaan tarkoituksena on, että koko säännös ohjaa lainvalintaa. Kehitysvammaliitto katsoo, että lain tarkoitus viittauksena jää alisteiseksi muille säädöksen momenteille.
- Säädöksen perusteluissa tuodaankin hyvin esille, että arvioitaessa oikeutta saada vammaispalveluita tulee ottaa huomioon lain tarkoitus toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä tukea vammaisen henkilön itsenäisen elämän ja itsemääräämisoikeuden toteutumista. Näiden oikeuksien toteutuminen edellyttää vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaisia, riittäviä ja laadultaan hyviä palveluita.

Henkilön kuulemisesta palvelutarpeen arvioinnissa tulee tehdä velvoittavampi

Kehitysvammaliitto, Linnoitustie 2 B, 02600 ESPOO
www.kehitysvammaliitto.fi | kvl@kvl.fi | p. 09 348 090

- Säädöksen perusteluissa korostetaan, että jokaiselle henkilölle on tehtävä yksilöllinen palvelutarpeen arvio ja arvio siitä, voidaanko hänen tarpeisiinsa vastata ensisijaisen lainsäädännön mukaisilla palveluilla. Säännös edistäisi vammaisten henkilöiden oikeusturvan toteutumista ja korostaisi sitä, että päätös ei voi perustua kategorisesti vain henkilön elämänvaiheeseen.
- Kehitysvammaliitto on huolissaan palvelutarpeen arvioinnin käytännöistä hyvinvointialueilla. Kehitysvammaliittoon on tullut yhteydenottoja, jotka kertovat siitä, että palvelutarpeen arviointeja ja päätöksiä palveluista tehdään kuulematta vammaisia ihmisiä.
- Kehitysvammaliitto esittää, että vammaisen ihmisen osallisuudesta palvelutarpeen arviointiin tehdään velvoittavampi lainsäädännöllisesti, jotta vammaisten ihmisten oikeudet tulla kuulluksi toteutuvat. Vammaisen henkilön osallistumista ja osallisuutta on tuettava hänen yksilöllisen tarpeensa mukaisesti hänen toimintakykynsä, ikänsä ja elämäntilanteensa edellyttämällä tavalla lain tarkoituspykälän mukaisesti.
- Huomiota kiinnittää myös se, että vammaispalvelulakiin on tuotu velvoite RAI-arviointivälineistön käyttöön niissä tilanteissa, joissa vammaispalveluita hakee vanhuspalvelulain 3 §:ssä tarkoitettu iäkäs henkilö. On kuitenkin otettava huomioon, että RAI-arviointivälineistö ei toimi palvelutarpeen arvioinnin välineenä kaikkien ikääntyneiden vammaisten ihmisten kohdalla.
- Kehitysvammaliitto esittää, että RAI-arviointivälineistön käyttöä ei kuvattaisi velvoittavaksi vaan ennemminkin suositellaan käyttämään vammaiselle henkilölle soveltuvia, näyttöön perustuvia palvelutarpeen arvioinnin välineitä.

Vammaispalvelujen tosiasiallinen saatavuus on vaikeutunut

Kehitysvammaliitto esittää vakavan huolen vammaispalvelujen tilanteesta hyvinvointialueilla.

- Kehitysvammaliitto kiinnittää huomiota siihen, että lakiesitys ei sisällä vaikutusten arviointia siitä, mihin varatun 20,2 miljoonan euron rahoituksen vähentäminen hyvinvointialueilta perustuisi. Kehitysvammaliiton mukaan vammaispalveluista ei voi leikata ja hyvinvointialueille täytyy varata edelleen aiemmin varattu 20,2, miljoonan euron rahoitus.
- THL:n toteuttaman vammaispalvelulain toimeenpanon ja vaikutusten seurannan (THL, Tutkimuksesta tiiviisti 41/2025) ensimmäisten tulosten mukaan 77 % hyvinvointialuekyselyn vastaajista (43 vammaispalveluiden johtajaa ja asiantuntijaa 21 hyvinvointialueelta ja Helsingistä) oli jokseenkin tai täysin eri mieltä siitä, että vammaispalveluiden taloudelliset resurssit ovat riittävät hyvinvointialueella ja, että vammaispalveluissa on riittävästi henkilöstöä sosiaalityön asiakasprosessissa.
- Hyvinvointialueiden tilanne on säästövaatimuksista johtuen vaikea, ja tämä näkyy siten, että uutta vammaispalvelulakia tulkitaan mahdollisimman tiukasti ja osittain virheellisesti. Esimerkiksi lievästi kehitysvammaisten ihmisten saamia asumispalveluja on paikoin kategorisesti siirretty sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin, huomioon ottamatta yksilöllisiä tarpeita.
- Lakiuudistuksen tavoitteena oli parantaa väliinputoajaryhmien pääsyä vammaispalveluiden piiriin. Monia aiemmin vammaispalveluita saaneita ja väliinputoajia

Kehitysvammaliitto, Linnoitustie 2 B, 02600 ESPOO
www.kehitysvammaliitto.fi | kvl@kvl.fi | p. 09 348 090

kuten autistisia ja lievästi kehitysvammaisia ihmisiä jää vammaispalveluiden ulkopuolelle ja heitä ohjataan soveltumattomiin yleispalveluihin, joita ei aina ole saatavilla.

- Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat Kehitysvammaliiton kohderyhmistä lievästi kehitysvammaiset henkilöt, vaikka uuden lain tavoitteena on ollut turvata heidän pääsynsä vammaispalveluiden piiriin. Käsillä olevassa lakiesityksessä lievästi kehitysvammaiset henkilöt on edelleen jätetty pois väliinputoajaryhmien yhteydestä, vaikka StV on painottanut heidän kuuluvan soveltamisen piiriin (StVM 28/2024 vp)

- Kehitysvammaliitto katsoo, että elämänvaihesäädöksestä johtuen osalla vammaisista ihmisistä pääsy vammaispalvelujen piiriin vaikeutuu entisestään. Muutos vaikeuttaisi erityisesti vammaisten lasten ja ikääntyneiden vammaisten pääsyä tarvitsemiensa erityispalveluiden piiriin ja siirtämistä enemmän yleispalvelujen piiriin, vaikka siellä ei olisi heille riittäviä ja tarpeenmukaisia palveluja.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean suositusten huomioiminen jatkovalmistelussa

- YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea on tutkinut Suomen ensimmäisen raportin vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen täytäntöönpanosta. Komitean mukaan pyrkimys erotella tavanomaisesti kyseiseen elämänvaiheeseen liittyvät avun ja tuen tarpeet niistä tarpeista, joihin vastataan vammaispalvelulain mukaisilla palveluilla, olisi ehdotetussa muodossaan syrjivä iän perusteella ja olisi ristiriidassa yleissopimuksen 1 artiklan kanssa. Komitea suosittelee (suositusten kohdat 9 c ja d) varmistamaan, että vammaispalvelulain 2 § takaa kaikkien yleissopimuksen mukaisten vammaisoikeuksien saatavuuden. Komitea suosittelee myös pidättäytymään ottamasta käyttöön "elämänvaihe" -kriteerejä vammaispalvelulaissa.

- Kehitysvammaliitto näkee elämänvaiheen tuomisen soveltamissäädökseen yhtenevästi komitean suositusten kanssa. Kehitysvammaliitto esittää huolen, että YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean suosituksia ei ole otettu riittävällä vakavuudella huomioon lakiesityksessä.

- Merkille pantavaa on, että myös oikeuskansleri viittasi muistiossaan (9.9.2025) perustuslakivaliokunnan aiemmin esittämiin huomioihin ja totesi, että myös nyt ehdotukseen sisällytetyssä elämänvaiheita koskevassa sääntelyssä on ongelmallista, onko näinkään muotoiltuna otettu riittävällä tavalla huomioon perustuslakivaliokunnan lausunnossaan esittämä valtiosääntöoikeudellinen huomautus elämänvaiheita koskevan säännöksen epätäsmällisyydestä ja tarkkarajaisuuden puutteesta.

Lain toimeenpanoa ja sen ohjausta tulee vahvistaa

- Kehitysvammaliitto näkee positiivisena, että STM on käynnistänyt hankkeen, jolla seurataan uuden vammaispalvelulain tavoitteiden toteutumista. Kehitysvammaisten ihmisten kannalta uuden vammaispalvelulain toimeenpanon seuranta on ensiarvoisen tärkeää, kun uuden vammaispalvelulain astuessa voimaan on samalla pääosin kumottu kehitysvammalaki, joka on aiemmin heille turvannut erityispalvelut.

- Tärkeää on myös, että vammaisalan asiantuntijoiden työn tueksi soveltamisalan muutoksista annetaan tietoa THL:n ylläpitämässä Vammaispalvelujen käsikirjassa. THL:n tekemälle työlle tulee varata riittävä rahoitus.

Kehitysvammaliitto, Linnoitustie 2 B, 02600 ESPOO
www.kehitysvammaliitto.fi | kvl@kvl.fi | p. 09 348 090

- Kehitysvammaliitto esittää, että koulutusta vammaispalvelulain soveltamisesta järjestetään vahvemmin. STM on järjestänyt jossakin määrin koulutusta, mutta sitä ei ole ollut tarjolla riittävästi.
- Kehitysvammaliitto esittää, että uutta vammaispalvelulakia koskevaan kouluttamiseen, tiedottamiseen, ohjaukseen sekä myös jo aloitettuun seurantahankkeeseen tulee osallistaa tiiviisti eri tavoin vammaisia ihmisiä edustavat järjestöt, joille on ehtinyt kertyä jo merkittävästi tietoa ja kokemuksia lain käytännön soveltamisesta.
- Uuden vammaispalvelulain soveltamista ohjaamaan tulisi laatia valtakunnallinen soveltamisopas, koska hyvinvointialueiden uuden lain soveltamiskäytännöt ovat osoittautuneet hyvinkin kirjaviksi. Tämä saattaa eri alueilla asuvat vammaiset ihmiset keskenään epäyhdenvertaiseen asemaan.

Yhteenveto:

Edellä mainituista perusteluista johtuen Kehitysvammaliitto ei kannata lakiesitystä, vaan esittää sen hylkäämistä. Kehitysvammaliiton kantana on, että soveltamisalaan ei tule tehdä enää lisärajauksia, vaan tarvitaan vahvempaa ohjausta lain oikeaan soveltamiseen.

Kehitysvammaliitto katsoo, että esitetty muutos soveltamisalaan on perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta ongelmallinen, eikä sille ole tarvetta. Vammaisten ihmisten käyttämiin palveluihin ja etuuksiin on viime vuosina kohdistunut leikkauksia ja heikennyksiä, joiden lisäksi uutta vammaispalvelulakia on sovellettu tiukasti. Tämä herättää huolen siitä, että toimeenpanoon varattu lisärahoitus ei ole täysimääräisesti ohjautunut näiden palveluiden järjestämiseen.

Kehitysvammaliitto katsoo, että elämänvaihetta koskeva säädös perusteluineen on edelleen tulkinnanvarainen ja ei voi muodostaa Kehitysvammaliiton näkökulmasta oikeudellista pohjaa erityispalveluista säätämiselle.

Kehitysvammaliitto katsoo, että säädöksen tarkentamisella elämänvaihe-käsitteen avulla ei saavuteta säädöstä, joka auttaisi arvioimaan, milloin on kyse sellaisesta avun ja tuen tarpeesta, johon tulee vastata vammaispalvelulain mukaisin palveluin.

Kehitysvammaliitto näkee riskinä, että elämänvaihe -käsitteen sisällyttäminen soveltamissäädökseen vaikeuttaa osan vammaisista ihmisistä pääsyä vammaispalvelujen piiriin ja väliinputoajaryhmien määrä kasvaa. Muutos vaikeuttaisi myös erityisesti vammaisten lasten ja ikääntyneiden vammaisten pääsyä tarvitsemiensa erityispalveluiden piiriin.

Soveltamisalan tarkentamisen perusteluna lakiesityksessä tuodaan esille riski siitä, että ilman nyt esitettyjä muutoksia lain asema erityislakina heikkenee ja kustannukset kasvaisivat merkittävästi. Uusi vammaispalvelulaki on ollut voimassa vasta vähän aikaa, ja nykyisestä soveltamisesta on vasta saatu ensimmäistä THL:n tuottamaa seurantatietoa. Siksi mahdolliset tarkennukset soveltamisalaan pitäisi tehdä vasta sitten, kun nykyisen voimassa olevan lain ihmis- ja perusoikeus- sekä kustannusvaikutukset ovat laajemmin tiedossa.

Kehitysvammaliitto, Linnoitustie 2 B, 02600 ESPOO
www.kehitysvammaliitto.fi | kvl@kvl.fi | p. 09 348 090

Espoossa 7.11.2025

Susanna Hintsala
toiminnanjohtaja
Kehitysvammaliitto ry

Susanna Rieppo
asiantuntija, vaikuttamistoiminta
Kehitysvammaliitto ry